

Orgler og organister på Akershus slott

av

Fil Dr. Hans Jacob Høyem Tronshaug

A. Slottskirkens orgler

De fleste historikere mener å kunne dokumentere at Akershus slott har hatt kirke eller kapell siden Haakon 5. Magnussons tid på 1300-tallet. Kirken befant seg trolig i «Våghalsen», det gamle sentraltårnet med en grunnflate på 17 x 17 meter. Etter en brann på 1500-tallet ble slottets sørfløy innredet som kirke. Kirken ble ominnredet på 1620-tallet etter initiativ av Christian IV som besøkte Norge et stort antall ganger i løpet av sin regjeringstid. Den mest gjennomgripende endringen ble foretatt av Elias David Häuser i 1738 – 1741. Også på 1900-tallet fikk to markante arkitekter bidra til å prege kirkerommet: Holger Sinding Larsen i årene 1911 – 1916 og Arnstein Arneberg fra 1953 – 1957. Det er sistnevntes innredning og utforming vi ser i dag.¹

Gjennom hele 1800-tallet omtales kirken som garnisonskirken på Akershus festning, og det er først etter at det kongelige mausoleum ble etablert i etasjen under kirken at begrepet slottskirke blir dominerende. Det norske militærvesenet har hele tiden vært nærværende på Akershus og har benyttet kirken som sin sentrale garnisonskirke. Det militære har dessuten bidratt med finansiering til vedlikehold og restaureringer i alle disse årene. I dag er det Forsvarsbygg som har denne oppgaven.

Til tross for at kirken har eksistert i 700 år, er orgelhistorien vesentlig kortere. Det foreligger faktisk ingen konkrete opplysninger om at kirken hadde orgel før 1827. Arno Berg spekulerer i sin bok om Akershus slott² at kirken hadde orgel i 1746 da det kom instruks om at orgelet skulle kles i sort i forbindelse med kong Christian VI's død dette året. Det er imidlertid mye som tyder på at dette var en generell instruks som gjaldt for alle kirker i Danmark-Norge, ikke spesifikt Slottskirken, for allerede i 1749 forhandlet

---

¹ https://snl.no/Akershus_slottskirke (22. mai 2024)

² Arno Berg, Akershus slott i 1600- 1700-årene Bd 1, Oslo 1950 s. 198

man med organist, instrumentmaker og høker i Moss, Jon Gundersen Hvam,³ om å levere et passende orgel til kirken. Han satte opp en plan for et instrument som ville koste minst 200 riksdaler. I tillegg måtte instrumentet utstyres med en forsiret fasade der treskjærerarbeidet alene ville koste 40 – 50 riksdaler. Dette fikk ikke inspeksjonen for slottskirken gehør for i København. Ville man ha et orgel, fikk det ikke koste mer enn 100 riksdaler. Kirkeinspeksjonen innså at man ikke ville kunne få et tjenlig orgel for den prisen, og prosjektet ble lagt vekk.

Først på 1820-tallet ble igjen orgelsaken i slottskirken brakt på bane. I forbindelse med bispevisitaser var fraværet av et orgel blitt påpekt gjentatte ganger, men ettersom det var militærvesenet som finansierte kirken, var det ikke blitt bevilget penger til et fast instrument, ikke minst fordi de militære myndighetene anså at man også måtte finansiere en organist dersom et orgel kom på plass. Tradisjonelt ble det ikke feiret høytider i slottskirken, og ved festlige anledninger ble det satt sammen et lite orkester av militærmusikere og musikere som stadsmusikanten rådde over. Ellers ser det ikke ut til å ha vært annen musikalsk ledelse ved gudstjenester og kirkelige handlinger enn forsanger(e) og knapt nok det slik situasjonen var i de fleste kirker i Norge på begynnelsen av 1800-tallet.

1. Det første og andre orgelet i Slottskirken 1827 – 1836

I 1827 tilbød orgelbygger Even Andersen Engelstad å leie ut et orgel han hadde bygd til slottskirken mot at han selv skulle bli ansatt som organist. Orgelet ble satt inn som en prøveordning og kirkeinspeksjonen søkte kirkedepartementet om å få støtte til organistlønn. I juni 1827 ble det utbetalt 50 speciedaler, men bare 10 dager senere ga finansdepartementet refs til kirkedepartementet og pekte på at man ikke kunne bruke statens penger til organistlønn så lenge kirken ikke eide et orgel.⁴ Med dette begynte en

---

³ Jon Hvam var også orgelbygger, og på 1760-tallet reparerte han orgelet i Vår Frelses kirke (domkirken) i Oslo flere ganger. Hans Jacob Tronshaug, Oslo domkirkes orgelhistorie, Oslo 1998 s. 40

⁴ Riksarkivet, Finansdepartementet, journal C nr. 167 og 1579, 1828

langvarig og byråkratisk diskusjon om hvor mange penger man kunne bruke på innkjøp av orgel og ikke minst på å lønne en organist.

I april 1828 søkte slottskirkens inspeksjon kirkedepartementet om tillatelse til å kjøpe inn orgelet som Engelstad hadde brukt i nesten et år. Organistlønnen skulle finansieres av innsamlede midler i menigheten. Menigheten besto på den tiden av det militære personellet på Akershus festning med familier, fangevoktere og fanger på «slaveriet», altså fengselet på festningen og av kadettene på krigsskolen. I tillegg brukte fiskere og arbeidere, som bodde nedunder festningen, kirken som sin sognekirke. Etter kirkeinspeksjonens mening kunne dette i praksis innebære at tre statlige departementer bidro med finansiering av hele prosjektet: kirkedepartementet med bidrag til orgelet, de øvrige med bidrag til å holde organist. Det gjaldt justisdepartementet som representerte fengselsvesenet og armédepartementet som finansierte lønn og sørget for innlosjering av kadettene på krigsskolen og offiserene på festningen.⁵

Da Even Engelstad søkte om å få utbetalt leie for orgelet og lønn for sine tjenester i februar 1828, anså kirkedepartementet at det ville være «tjenligt» at det fantes et orgel i kirken, men at kirken selv burde eie instrumentet. Det burde være mulig å skaffe penger til organisttjenesten ved at også armé- og justisdepartementene bidro med midler.⁶

Departementene var samstemte i sine svar i oktober 1828 og framholdt at ingen av dem kunne bidra til organistlønn så lenge kirken ikke eide et orgel. Engelstad hadde sagt seg villig til å selge orgelet til kirken, og hadde tilbudt slottskirken to alternative instrumenter: det som allerede sto i kirken for 300 Spd eller et større orgel med 19 stemmer for 800 spd. Forsøket strandet på grunn av manglende bevilgninger.⁷ I januar 1829 ser det ut til at Engelstad selv forsøkte å framprovosere en løsning ved å ta opp et lån på 200 Spd i sparebanken. Han ba kirkeinspeksjonen kausjonere for lånet ved at orgelet som stod i kirken ble stilt som garanti. Han forpliktet seg til å være fast organist i fire år dersom inspeksjonen gikk med på dette, og dersom lånet ble misligholdt og orgelet måtte selges, ville kirken få ta over et nytt orgel han hadde under bygging på

---

⁵ Riksarkivet, Kirkedepartementet kopibok nr.11 1828

⁶ Op. cit.

⁷ Riksarkivet, Kirkedepartementet, referatprotokoll nr. 23, 1828, sak nr. 321, journalnr. 1667A/28

verkstedet.⁸ For kirken ville dette være en vinn-vinn-sak, og inspeksjonen gikk med på en slik ordning.

Med dette utspillet ser det ut til at situasjonen roet seg, og Engelstad fortsatte som organist i slottskirken. Han påtok seg å legge nytt golv på orgelgalleriet i 1830, og samtidig ba han om at student Schönberg, som vikarierte fast i Engelstads fravær, måtte få utbetalt den lønnen det var gjort avtale om.⁹

Sommeren 1832 søkte Engelstad kirkeinspeksjonen om et årlig lønnstillegg på 40 spd. Dersom det ikke gikk igjennom, måtte han si opp organisttjenesten. Han hadde muntlig fått beskjed om at et slikt tillegg ikke kom på tale, og det ble heller ikke innvilget.¹⁰ Det førte til at Engelstad solgte orgelet til kjøpmann Steen–Bruun i 1833. Da var hans fire pliktår som organist over, og han anså at det neppe kom til å bli noen permanent løsning på orgelspørsmålet i overskuelig framtid. Det betød samtidig at slottskirken igjen stod uten orgel og organist.¹¹

Menigheten hadde vent seg til instrumental ledsagelse av menighetsssangen i løpet av de fem årene orgelet hadde vært på plass, og kirkeinspeksjonen ønsket å finne en løsning så snart som mulig. En rekke rapporter og brev sirkulerte mellom de tre involverte departementene i tiden som fulgte, men det eneste konkrete resultatet var at kantor i domkirken, Lars Roverud, og instrumentmaker Ibsen uttalte seg om hva et nytt orgel ville koste og hvor stort det burde være. I tillegg tilbød organist og orgelbygger Isak Olsen Engh seg å bygge et orgel med 6 stemmer for 170 speciedaler, men heller ikke dette kom det noe ut av. Det er ikke bevart oversikt over hvilke stemmer noen av de aktuelle orglene for slottskirken var satt opp med.

Etter et år uten orgel i kirken, ble gullsmedsvenn Henrik Peter Bucher ansatt som organist. I likhet med Engelstad brakte han med seg et eget orgel som han spilte på. Heller ikke dette orgelet vet vi noe om annet enn at det ble kjøpt av justisdepartementet

---

⁸ Riksarkivet, Kirkedepartementet, Garnisonskirken, kopibok for avsendte brev 1830 – 35 (nr. 2) div. datoer

⁹ Op. cit. 13.04.1830

¹⁰ Op. cit. 30.07.1832

¹¹ Op. cit. 17.09.1833

og flyttet over til fengselskirken da slottskirkens tredje orgel kom på plass sommeren 1836 (se nedenfor under organistene i slottskirken).

I mellomtiden hadde organisten ved Vår Frelses kirke (domkirken), Jacob Andreas Lindeman, arbeidet i det skjulte både for å finne en løsning på orgelspørsmålet i slottskirken og for å finne en profesjonell orgelbygger i utlandet som kunne være villig til å slå seg ned i Norge. Lindeman var først og fremst ute etter å finne en orgelbygger som kunne restaurere det store orgelet i Vår Frelses kirke så rimelig som mulig. Orgelet ble bygd på 1720-tallet og var det største i Norge. Instrumentet var blitt reparert mange ganger gjennom årene, men på 1830-tallet var tilstanden så dårlig at en gjennomgripende restaurering av instrumentet var påkrevd for å holde det i gang.

Jacob Andreas Lindeman var gift med Marie Catrine Astrup fra Christiansfeld i Danmark. Dette var det eneste herrnhutersamfunnet i Skandinavia, og orgelbygger Jürgen Marcussen som holdt til i Åbenrå, noen få mil lengre sør, besøkte samfunnet og brødremenigheten regelmessig. Sommeren 1833 hadde han med seg orgelbyggervennen Peter Adolph Albrechtsen for å vedlikeholde orgelet i kirken i Christiansfeld. Albrechtsen var den ledende orgelbyggeren på verkstedet ved siden av Marcussen og hans kompanjong Andreas Reuter. Det førte til at Lindeman og Albrechtsen fikk treffe hverandre, og åpenbart startet de en diskusjon om det kunne finnes muligheter for en selvstendig og profesjonell orgelbyggervirksomhet i Norge.

Lindeman og Albrechtsen opprettholdt åpenbart kontakten gjennom de neste to årene, og den 2. august 1835 gikk Albrechtsen i land i Christiania for å ta fatt som selvstendig orgelbygger i et land både han og Lindeman anså for å være mulighetenes land.¹²

---

¹² Hans Jacob Høyem Tronshaug, *With rare diligence and accuracy in the context of Nineteenth-Century Danish/Norwegian Organ Culture*, Musikkvitenskapelig doktoravhandling, Gøteborg universitet 2001, GOArt publications no. 7, 2001 s. 33

2. Det tredje orgelet i slottskirken 1836 – 1917

Etter å ha lokket den danske orgelbyggeren til Norge, hadde Lindeman sannsynligvis lagt en plan for hvordan han skulle oppnå finansiering av orgelprosjektet i Vår Frelses kirke. Albrechtsen hadde bare sine egne og Lindemans ord på at han var en dyktig orgelbygger og en pålitelig mann. Han hadde riktignok med seg attest fra Marcussen & Reuter, og den forklarte at han hadde vært en av de viktigste orgelbyggerne i firmaet og hatt ansvar for firmaets serviceavtaler der et 40-talls orgler i Danmark og Nord-Tyskland ble holdt vedlike, reparert og stemt gjennom årlige vedlikeholdsbesøk. Albrechtsen hadde vært med på flere store restaurerings- og ombyggingsprosjekter i firmaets regi, men hadde selv bare hatt totalansvar for ett nytt orgel: det bevarte orgelet til Starup kirke fra 1834 – 35.

Garnisonsmenigheten i Kristiania hadde som vi har sett, hatt nokså varierende erfaringer med orgler og organister, og Jacob Andreas Lindman som i egenskap av domorganist også hadde ansvar for denne menighetens musikalske «oppdragelse», ønsket en stabil og god orgelsituasjon i kirken. Et godt orgel ville etter Lindemans mening bidra til dette, og han hadde dratt i gang et orgelprosjekt, for å ha noe å tilby den danske orgelbyggeren med det samme han kom til Norge. Samtidig ville et slikt prosjekt være en kvalitetstest på Albrechtsen som selvstendig orgelbygger.

Armédepartementet bidro sammen med kirkedepartementet til finansiering av prosjektet, og i løpet av fire dager etter ankomsten leverte Albrechtsen tilbud på nytt orgel til slottskirken. Han kunne bygge et orgel med 10 stemmer og anhangspedal for 400 speciedaler dersom materialer ble stilt til disposisjon av kirkeinspeksjonen. Dette var en svært lav sum for et så stort orgel, og det fungerte åpenbart som et introduksjonstilbud som skulle dokumentere orgelbyggerens ferdigheter. Han mottok 7 tylfter tørre eikeplanker fra kirkeinspeksjonen, og som snekkerhjelp gjorde han etter alt å dømme en avtale med snekkermester Johan Gottfred Michelsen som holdt til på Hammersborg.¹³

---

¹³ Tronshaug, Op. cit. s. 33 og 35

I løpet av 10 måneder fullførte Albrechtsen orgelet, og det stod ferdig i juni 1836. I 1845 fikk orgelbyggeren publisert et langt innlegg i avisa *Nordlyset* i Trondheim.¹⁴ Her sier han dette om den første tida i Norge:

«Efter en Tid af omtrent elleve Aar at have dannet mig i de berømte Orgelbyggere Marcussen & Reuters Værksted, blev jeg af forhenværende Organist i Kristiania, nu Sognepræst, J. Lindeman, opfordret til at komme til Norge for at udføre et lidet Orgel til Garnisons-Kirken i Kristiania. Skjønt dette Arbeide var høist ubetydeligt, haabede jeg dog derved at finde Anledning til at anbefale mig, og modtog derfor denne Bestilling. Det viste sig da ogsaa snart at mine Forhaabninger ei vare forgjæves. Dette mit første Arbeide vandt, uagtet alle Vanskeligheder jeg som ny Begynder havde at kjæmpe mod, et ualmindeligt Bifald, og det første og – som jeg dengang troede – tungeste Skridt var nu gjort»

Orgelet var enkelt utstyrt, men dannet utgangspunkt for en rekke mindre orgler med lignende utstyr levert av Albrechtsen. Et av disse er det bevarte og like store orgelet i Hospitalskirken i Trondheim fra 1841. Det ble utbygd med selvstendig pedal noen år senere.

Det skjedde ikke med orgelet i slottskirken, blant annet på grunn av lav takhøyde over galleriet. Det var ikke mulig å levere grunnstemmene i 8-fotsleiet eller «pianoleiet» med åpne piper i store oktav. Det medførte at Principal 8' fikk dekte trepiper i denne delen av registeret. Gedackt 8' og Rørfløite 8' fikk dessuten felles dekte piper i samme oktavleie. Klaviaturomfanget var også begrenset til fire oktaver, C – c³, mens omfanget til anhangspedalen gikk opp til d¹ på tradisjonelt vis. Orgelet var ikke utstyrt med kopler, men det fikk tre kassebelger som var plassert i umiddelbar tilknytning til orgelet. Instrumentet fikk denne disposisjonen:

---

¹⁴ Nordlyset nr. 55 1845 (11/7)

1	Principal	8'
2	Gedackt	8'
3	Fugara	8'
4	Octave	4'
5	Fløyte	4'
6	Quint	2 2/3'
7	Octave	2'
8	Terts	1 3/5'
9	Sedecima	1'
10	Trompet	8'

Omfang C– c³/d¹
 Anhangspedal
 3 kassebelger

Disposisjonen representerte noe nytt her i Norge ettersom den inkluderte tre labialstemmer i 8-fotsleiet: en principal, en fløyte- og en strykestemme. Dette prinsippet var etablert av Marcussen & Reuter i Danmark og ble nærmest slavisk fulgt av Albrechtsen i alle de orglene han leverte til norske kirker i årene som fulgte. I de mindre orglene basert på Principal 4', fikk også fløyte- og strykestemmen firefots lengde. Som klangkrone i verket ble

Sedecima 1' brukt sammen med en kvint- og i en del tilfeller en ters-stemme.

Disposisjonen i slottskirkeorgelet dannet på mange måter en standard for Albrechtsens videre disposisjonspraksis gjennom de drøyt 20 årene han var aktiv i Norge.

Orgelet var i bruk i slottskirken helt fram til 1917. Da ble det solgt til Storekalsøy kirke i Austevoll kommune. Det brente med kirken i 1974.

Fig. 1 Albrechtsen-orgelet i slottskirken på Akershus. Orgelet hadde spillebordet på siden og trespiler som illuderer attrapp-piper i fasaden. Takhøyden på galleriet var så lav at Bassoktaven til Principal 8' hadde dekte piper. Foto: Ole Tobias Olsen ca. 1875, Byhistorisk samling, Oslo museum

<http://oslobilder.no/OMU/OB.OT389>

3. Det fjerde orgelet i slottskirken 1917 – 1968

Utover på 1800-tallet vokste befolkningen i Kristiania, og garnisonsmenigheten ble stadig større. I 1854 ble begrepet «slaveriet» avskaffet og erstattet med straffeanstalt. Et par tiår tidligere hadde straffeanstalten fått egen kirke med orgel. I tillegg sto den nye Johanneskirken ved Christiania torg ferdig i 1878, og fiskerne og arbeiderne som bodde i nærheten av Akershus, og som hadde brukt slottskirken som menighetskirke, fikk nå et større alternativ like ved.

I mellomtiden bredte det seg stadig større misnøye med orgelarrangementet i slottskirken. Selv om instrumentet var lite, la det beslag på mesteparten av galleriplassen i vest. Med sitt begrensede klaviaturomfang, bare et manual og ingen pedalstemmer, var orgelet relativt lite fleksibelt med tanke på orgelrepertoar og konsertbruk.

Da kirken ble restaurert under ledelse av arkitekt Holger Sinding-Larsen i årene 1911 – 1916, ble det planlagt og bestilt nytt orgel fra Olsen & Jørgensens orgelfabrikk i Kristiania. Kontrakten ble undertegnet den 30. juni 1916, og instrumentet skulle koste 11 900 kroner. Et viktig moment ved denne orgelanskaffelsen var plasseringen av instrumentet. Etter mønster fra garnisonskirken i Kongsvinger, ble det nye orgelet stilt opp bak alteret i slottskirken på Akershus. Det ble dekket av en lettvegg med to store lydåpninger slik at orgelklangen kunne slippe ut i kirkerommet. I lydåpningene ble det stilt opp til sammen 14 «fasadepiper». Dette var attrapper av tinn, altså ikke klingende piper. Prisen for dette arrangementet var 1500 kroner som kom i tillegg til kontraktsummen.¹⁵

Det nye orgelet fikk 14 stemmer fordelt på to manualer og pedal, pneumatiske kjeglelader og et større manualomfang. Disposisjonen er interessant og brøt med den tids disposisjonspraksis ettersom svellverket (2. manual) fikk flere stemmer enn hovedverket (1. manual). Det medførte at de to manualene balanserte klanglig sett, og på

---

¹⁵ Norges musikkhøgskole, biblioteket, bevarte kontrakter for orgler levert av August Nilsen, Olsen & Jørgensen og J. H. Jørgensen 1876 – 1980, Kontrakt for Akershus slottskirke

den måten representerte en ny tid som var i emning: *postromantikken*. Et kjennetegn for postromantisk orgelbygging er blant andre de store symfoniske orglene som skulle være i stand til å gjengi en så stor del av orgelrepertoaret som mulig. Orgelet i slottskirken var ikke stort, men det hadde stemmer som i stor grad favoriserte det romantiske orgelrepertoaret, mens orgelmusikk fra barokk og klassisisme ble formidlet med mindre troverdighet klanglig sett.

Fig. 2 Slottskirkens fondvegg med lydåpningene til orgelet dekket av attrappiper av orgelmetall, dekorert og stilt opp på rokokko-manér slik Sinding–Larsen utformet veggen. Kongestolen oppe til venstre har nå fått rokokko-utforming slik alterparti og prekestol fikk i 1738 – 1741. «Orgelprospektet» er tilpasset denne stilen selv om orgelet klanglig sett tilhørte en annen tid. Foto: Ukjent fotograf/Abels kunstforlag ca. 1930, byhistorisk samling, Oslo bymuseum, inventarnr. OB. F11855d.

Olsen & Jørgensens orgel fikk denne disposisjonen:

Manual I (Hovedverk) (C–g ³)			Manual II Svellverk (C–g ³)		
1.	Principal	8'	6.	Geigenprincipal	8'
2.	Flaut Major	8'	7.	Hohlfløite	8'
3.	Gamba	8'	8.	Liebl. gedakt	8'
4.	Octav	4'	9.	Aeoline	8'
5.	Fl. octaviant	4'	10.	Voix celèste	8'
			11.	Fugara	4'
			12.	Trompet harmonique	8'
Pedal (C – e¹)			Normalkopler: II/I, I/P, II/P		
13	Subbas	16'	Oktavkopler: Super II/I, pedal		
14	Violon	8'	Sub II/I		
	Generalcrescendo (tritt)		2 frikombinasjoner		
	Frimanual I		4 kollektiver: p, mf, f, tutti		
	Svell 2		Felles utløser frikomb./kollekt.		

I en oversikt over alle kirkeorglene i Oslo kommune for internt bruk hos kirkevergen i Oslo, skrev domorganist Arild Sandvold dette om orgelet i slottskirken:

«Disposisjonen viser – sammenlignet med f. ex. Grorud-orgelet – ved det sterkere besatte 2. manual en sterk tendens i retning av utjevning av styrkeforholdet manualene imellom. Bl. a. er det ganske bemerkelsesverdig at Trompet harm. 8' er satt i 2. manual, noe som i høy grad øker muligheten for en effektiv svellvirkning. Dessverre er orgelet som helhet på det nærmeste innebygget over alteret; det kommer bare i sterkt redusert klang ut i rommet. Dette er etter tyskernes «besøk» på Akershus ytterligere forverret, idet to åpninger som tidligere var smykket med prydpiper nu er tettet igjen, etter at tyskerne hadde ødelagt pipene. Likeledes er den sterkeste stemmen, Trompet harmonique 8', satt ut av funksjon, da en flerhet av pipene var brukket.»¹⁶

Med sin pneumatiske traktur og postromantiske disposisjon var orgelet i ferd med å bli umoderne på 1950-tallet. Det medførte at skadene orgelet fikk under krigen ikke ble rettet, og det ble satt i gang et arbeide om å få byttet ut instrumentet. Arnebergs

---

¹⁶ Oslo kirkeverge, Fortegnelse over Oslo kommunale Kirke- og Kapellorgler 1958, s. 41f. Fortegnelsen ble skrevet av daværende domorganist i Oslo, Arild Sandvold

ominnredning og restaurering av slottskirken 1953 – 1957 ble naturlig nok også et insitament til å få byttet ut orgelet bak fondveggen.

4. Det femte orgelet i slottskirken 1967 – 2024

I siste halvdel av 1950-årene slo orgelbevegelsen, som ble startet av Albert Schweizer og Émile Rupp i årene 1900 – 1910, igjennom blant norske orgelbyggere og organister. Denne bevegelsen hadde gått sin gang gjennom Europa og fikk effekt hos tyske og danske orgelbyggere allerede på 1930-tallet. Bevegelsen handlet først og fremst om å gjeninnføre orgelidealet fra barokken der verkprinsippet og terrassedynamikken var sentrale klangelementer. Hver tangentrekke (manual) i et orgel skulle være forbundet med en komplett klangenheter i orgelet. Disse skulle variere i styrke og klanglig sett balansere mot hverandre. Mekanisk spilletraktur med direkte kontakt mellom tangent og ventil som slipper spillevind inn til hver pipe, var også et ideal. Hvilke spillehjelpemidler som oktavkoper, kollektiver og svell man forsynte orglene med, var mindre viktig. Elektrisiteten var for lengst tatt i bruk for å aktivere slike hjelpemidler, og det medført ofte at de nye orglene fikk mekanisk spilletraktur, men elektrisk registratur som også kunne styre spillehjelpemidler. Hvert verk skulle dessuten utstyres med klangkrone, ofte i form av minst én flerkorig stemme (stemmer med flere piper for hver tone i orgelet) som mixtur, cimbél, scharff etc. Dette stilte større krav til den som skulle intonere pipene i orgelet slik at klangen ikke ble for spiss eller dominerende.

Nye orgler basert på orgelbevegelsens prinsipper ble levert fra alle norske orgelbyggerier utover på 1960- og 1970-tallet med vekslende kvalitet. På denne tiden ble det produsert få eller ingen metallpiper ved orgelbyggeriene i Norge. Det førte til at forintonerte piper fra tyske og nederlandske pipeverksteder ble satt inn i norske orgler. Mange av de nye orglene ble ikke intonert ferdig på grunn av tidspress og for lavt satt pris på instrumentene. Klanglig sett ble dette en kvalitetsmessig nedgangstid i norsk orgelbygging generelt. Noen hederlige unntak fantes, men mange instrumenter som ble levert til norske kirker på denne tiden fikk en grå, ensformig og lite interessant klang. Mange av dem hadde dessuten Principal 4' som hovedstemme, noe som medførte at orgelklangen manglet fundament og bærekraft i nedre del av klangerspekteret.

Dette var bakgrunnen for det nye orgelet til slottskirken som ble levert av Norsk orgel- og harmoniumfabrikk i Snertingdalen. Firmaet var blitt et av de største orgelbyggeriene i Norge på 1960-tallet og produserte instrumenter på løpende bånd. De samarbeidet ofte med det store orgelbyggeriet Steinmeyer i Bayern som hadde levert orgelet i Nidarosdomen i 1930. Steinmeyers pipeverksted leverte mange metallpiper til orgler bygd av Norsk orgel- og harmoniumfabrikk gjennom årene.

Det nye orgelet i slottskirken ble stilt opp på golvet mellom to vinduer bakerst i kirken, og karakteristisk nok ble orgelet hovedverk eller 1. manual basert på Principal 4'. Orgelet ble innviet den 6. juli 1967,¹⁷ og ble den gang betraktet som et godt instrument. Det tok seg dessuten flott ut med sin høyreiste og symmetriske fasade med kongemonogrammet på toppen av midtre pipefelt. Orgelbyggeriet leverte et instrument av utsøkt snekkerkvalitet, men klanglig sett manglet det fundament og gravitet.

Fig. 3 Orgelet fra 1967 i slottskirken på Akershus. Fasaden er funksjonell og symmetrisk, slik fasader ofte ble utformet på 1960- og 1970-tallet. Fasadepipene tilhører Principal 4' og er klingende. Som mange orgler på denne tiden fikk orgelet spansk trompet-stemme med horisontale lydbegre som stikker ut fra fasaden. Brystverket ble ofte utstyrt med svelluker som her. Foto: Nora Storfjell Olderskog, Soldatnytt

¹⁷ Stein Johannes Kolnes, Norsk orgelregister 1328 – 1992, Førdesfjorden 1992, s. 85

Orgelet fikk 15 stemmer og var dermed ubetydelig større enn det forrige instrumentet. Det representerte likevel et klangkonsept som var fjernt fra 1917-orgelet. Hvert verk var bygd opp som en selvstendig klangenheter, og til tross for et magert fundament, representerte instrumentet et relativt variert klangkonsept med tydelig barokkprofil. Den svakeste delen av orgelet var pedal som fikk en temmelig mager og kvinterende Subbass 16' supplert med et kvinterende Gemshorn 8' som heller forsterket overtonene enn stabiliserte grunntonen i klangspekteret. Med to 4'-stemmer i tillegg fikk ikke instrumentet fundamentstøtte fra pedal heller, og klangen fant aldri en stabiliserende ro i dette orgelet.

Fasaden ble tegnet av arkitekt Olav Stoud Platou¹⁸ som var ansatt på Arnebergs arkitektkontor. Konsulent for orgelet i slottskirken var Knut Nystedt, og hans forkjærlighet for spanske trompeter, som han også hadde i sitt eget orgel i Torshov kirke, kom på plass i slottskirkens orgel.¹⁹ Orgelet har denne disposisjonen:

Hovedverk/Manual I (C–g ³)			Brystverk/Manual II (i svell) (C–g ³)		
1.	Rørfløyte	8'	7.	Tregedakt	8'
2.	Principal	4'	8.	Rørfløyte	4'
3.	Kvintadena	4'	9.	Principal	2'
4.	Waldfloyte	2'	10.	Kvint	1 1/3'
5.	Mixtur	III	11.	Dulcian	8'
6.	Trompet	8' en chamade			
Pedal (C – f ⁴)			Normalkopler: II/I, I/P, II/P		
12.	Subbas	16'			
13.	Gemshorn	8'			
14.	Koralbass	4'			
15.	Schalmei	4'			

Da slottskirkens sjette orgel var bestilt hos Weimbs Orgelbau i Hellenthal i Tyskland, besluttet Forsvarsbygg å gi bort orgelet fra Norsk orgel- og harmoniumfabrikk.

Verdalsøra kirke i Trøndelag slo til, og i framtiden vil kong Olav den femtes monogram

¹⁸ Olav S. Platou var sønn av sivilingeniør Olaf Platou som var teknisk konsulent for de to største orglene levert til norske kirker, Steinmeyer-orgelet i Nidarosdomen med 127 stemmer og Walcker-orgelet til Vår Frelses kirke i Oslo med 103 stemmer. Begge ble satt opp til Olavsjubileet i 1930.

¹⁹ <https://www.forsvarsbygg.no/no/festningene/akershus-festning/orgelet-i-akershus-slottskirke-gis-bort/> (mai 2024)

pryde orgelfasaden i en kirke som ligger nært et sentralt sted i den norske kongehistorien: Stiklestad.

5. Det sjette og sjuende orgelet i slottskirken 2013-/2024 –

Mange orgler som var bygd etter orgelbevegelsens prinsipper på 1950- og 1960-tallet ble ved årtusenskiftet ansett for å være uegnet for gjengivelse av musikk fra store deler av 1800-tallet på en troverdig måte. Det romantiske orgelrepertoaret krever større klangvariasjon i orgelets grunntoneleie, altså stemmer der lengste pipe er 8 fot lang og som i tonehøyde gjengir pianoleiet der enstrøken a har en frekvens på ca. 440Hz. Dette har medført at mange orgler er blitt byttet ut eller ombygd både i vårt land og ellers i verden de siste 40 – 50 år. Idealet for utviklingen har vært at orgelet skal kunne gjengi musikk fra alle tidsepoker så autentisk som mulig, og slike orgler blir i dag ofte kalt *eklektiske*.

Også orgelet i slottskirken ble etterhvert ansett å være for begrensende til å kunne fylle de varierte oppgavene det skal utføre både liturgisk og i forbindelse med konserter, men det var først da Eli Stange Synnes ble ansatt i 2010 at det ble tatt viktige initiativer for å sette i gang orgelprosjektet. Resultatet i første omgang var anskaffelsen av et kisteorgel fra Ryde & Berg i 2013. Dette er en orgeltype som er tilpasset continuo-funksjonen i barokkorkesteret, men også godt egnet til å akkompagnere solister og mindre ensembler. Orgelet er lite og kan derfor flyttes rundt i rommet.

Målet var likevel å få på plass et nytt hovedorgel. Slottskirken er liten og det stilles store krav både til utforming og plassering av et orgel her. Plassen mellom vinduene bakerst i kirkerommet utpekte seg også denne gang som den mest aktuelle. Med dette som utgangspunkt ble det kantor Lars Notto Birkeland sammen med slottskirkens orgelkomite ledet av festningsforvalter Hanne Berg og orgelkonsulenten, domorganist Kåre Nordstoga, som fikk drevet orgelsaken igjennom. Valget av leverandør falt på Weimbs Orgelbau fra Eiffelområdet i Tyskland som før dette prosjektet har levert en rekke utsøkte orgler til norske kirker, blant dem Hamar domkirke og nye Østre

Porsgrunn kirke. Firmaet er kjent for å bruke klangelementer fra både tysk og fransk orgeltradisjon.

Det nye orgelet har denne disposisjonen:

Hovedverk/Manual I (C–g ³)			Ekko/Manual II (i svell) (C–g ³)		
1.	Principal	8'	9.	Hohlfloit	8'
2.	Salicional	8'	10.	Viola da gamba	8'
3.	Bordun	8'	11.	Vox coelestis fra c ₀	8'
4.	Octave	4'	12.	Traverflöte	4'
5.	Rohrflöte	4'	13.	Flageolet	2'
6.	Superoctave	2'	14.	Quinte	2 2/3'
7.	Mixtur 1 1/3'	III	15.	Terz	1 3/5'
8.	Trompete	8'	16.	Larigot	1 1/3'
			17.	Oboe	8'
				Tremulant	
Pedal (C – f ¹)			Kopler: II/I, I/P, II/P, Suboktav II/I		
18.	Subbas	16'	Elektrisk registratur m/setzer		
19.	Bordun	8' transm.	Kilebelger		
20.	Octave	4' transm.			
21.	Bassun	16'	Temperering: Frischknecht		

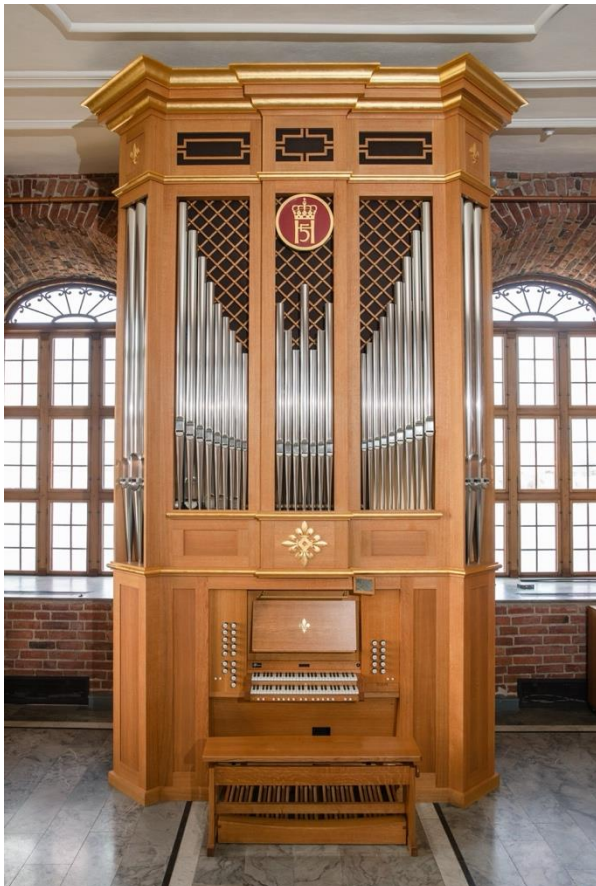

Fig. 4 Det nye hovedorgelet i Akershus slottskirke, levert av Weimbs Orgelbau GmbH som firmaets opus 360. Fasaden har tatt opp i seg elementer fra kirkens rokokko-interiør og står godt i rommet til tross for begrenset plass.

Foto: ukjent fotograf

I dette orgelet finner vi stemmer som kan gjengi deler av romantisk orgelrepertoar på en overbevisende måte, men samtidig også stemmer egnet for gjengivelse av musikk komponert på 1700-tallet og tidligere. Moderat ulikesvevende stemming (temperatur) bidrar til at spesielt eldre musikk klinger mer levende og autentisk. Samtidig er temperaturen så moderat at også romantisk musikk klinger overbevisende.

Akershus slottskirke er på grunn av størrelse og akustikk et av de beste rommene for framføring av kammermusikk i den norske hovedstaden. Dette elementet er det også tatt hensyn til i det nye orgelet gjennom dets store klanglige fleksibilitet. Det er derfor skapt forutsetninger for at kirke, menighet, musikere og et større konsertpublikum vil ha stor nytte og glede av Weimbs-orgelet i årene som kommer.

B. Slottskirkens organister

Slottskirkens organisthistorie er nokså sammensatt med den følge at opplysninger om enkelte organister i kirken kan være noe mangelfulle. Kirkens status som menighetskirke har vekslet gjennom årene, og organiststillingen har i alle år den har eksistert vært deltidsstilling. Det har medført at organistene i kirken har hatt sin hovedbeskjeftigelse andre steder enn som kirkemusiker på Akershus. Spesielt gjennom deler av 1900-tallet har det vært vanskelig å finne fram til en sammenhengende liste over når og hvor lenge organistene har vært ansatt i slottskirken. I lengre perioder var dessuten stillingen besatt på engasjements- eller vikariatbasis. Det har likevel vært mulig å gi en temmelig sikker og komplett oversikt over kirkens organisthistorie med noen få «hull».

Selv om det ikke kan dokumenteres at kirken hadde orgel før på 1800-tallet, er det vanskelig å forbigå det faktum at Akershus festning hadde en kommandant som var komponist og musiker på 1700-tallet. **Georg von Bertouch (1668 – 1743)** vokste opp i Eisenach i Tyskland og tok en doktorgrad ved universitetet i Kiel i 1692 som kombinerte fagområdene musikkvitenskap og jus.

Fig. 4 Generalløytnant og kommandant på Akershus Georg von Bertouch (1668 – 1743)
Foto: ukjent fotograf av maleri på Forsvarets museum på Akershus, Inv. nr. AS.310805

Til tross for et åpenbart musikalsk talent, valgte han en militær yrkesvei, og kom til Akershus i 1719 som kommandant. Det medførte automatisk at han tilhørte garnisonsmenigheten, men det er ikke dokumentert hvilken musikalsk innflytelse han hadde på kirkemusikken i slottskirken. Von Bertouch korresponderte med blant andre Johann Sebastian Bach og Antonio Lotti, og var så kjent i musikkvitenskaplige kretser at han ble en av de 13 musikerne Johann Matteson dediserte avhandlingen sin, *Das Beschützte Orchester* (1717) til.²⁰ Det virker temmelig logisk at han ved enkelte anledninger hadde ansvar for musikk som ble framført i slottskirken, men dette er ikke sikkert dokumentert.

Kirkens første egentlige organist var **Even Andersen Engelstad (1790 – 1838)** fra Toten. Han hadde utdannet seg som orgelbygger hos faren, Anders Larsen Baakindbakken, og dennes fetter, organist og orgelbygger Christian Andersen Ingelstad på Toten. Baakindbakken arbeidet fast sammen med Ingelstad, og det var Even Engelstad og faren som reparerte orgelet i Vår Frelsers kirke på vegne av Christian Ingelstad da kong Carl Johan skulle introduseres i Christiania i 1815. Stiftamtmann Falbe spilte på

---

²⁰ https://no.wikipedia.org/wiki/Georg_von_Bertouch

orgelet i domkirken ved den anledningen.²¹ Engelstad lærte klaverspill i Christiania, og fra og med 1820 etablerte han seg som orgelbygger i hovedstaden. Han bygde orgler til flere kirker på Østlandet, bl.a. til Skoger, Kolbu og Tjølling kirker. Orgelet i Skoger gamle kirke fra 1825 er det eneste som er bevart etter ham. Han reparerte og stemte orgler langs hele kysten fra Christiania til Bergen, og averterte jevnlig i avisene salg av klaverinstrumenter han hadde bygd på 1820- og 1830-tallet. Den eneste faste organiststillingen han ser ut til å ha hatt, var den i slottskirken i årene 1828 – 1833.²² På grunn av at han ofte ble tilkalt for å reparere instrumenter, eller var ute på reise for å sette opp nye orgler, var han avhengig av å ha tilgang på fast vikar. I løpet av de fem årene han var ansatt ved slottskirken ser det ut til at en **student Schønberg** vikarierte fast for Engelstad. Det har ikke vært mulig å finne ut mer om ham.

Den første fast ansatte organisten på Albrechtsen-orgelet var **Henrik Peter Bucher (1810 – 1847)**. Vi vet ikke så mye om ham annet enn at han var gullsmedsvenn og organist. Hans far var gullsmed i Bergen der Henrik Peter ble født.²³ I et brev fra armédepartementet til kirke departementet i september 1835 går det fram at Bucher hadde vært ansatt som organist i slottskirken i omtrent et år. Han spilte på et orgel han selv eide inntil Albrechtsens orgel stod ferdig i juni 1836. Tukthuset hadde på dette tidspunktet fått egen kirke, og Bucher søkte stillingen som organist her også. Han tilbød tukthuset å kjøpe orgelet han hadde brukt i slottskirken for 75 Spd mot at han selv fikk 30 Spd i lønn som organist. Det ble diskutert om han kunne rekke å spille både i slottskirken og tukthuskirken fordi kirkene lå et lite stykke fra hverandre, men det ble formodet at det gikk an å anpasse gudstjenestetidene til hverandre. Bucher ble ansett å være godt skikket for organisttjenesten og fikk gode skussmål.²⁴

Bucher fikk åpenbart god kontakt med orgelbyggerne Peter Adolph Albrechtsen og orgelbyggervennen i verkstedet, Claus Jensen. Begge stod faddere da Buchers andre

---

²¹ Hans Jacob Tronshaug, Oslo domkirkes orgelhistorie, Oslo domkirke 1998, s. 56

²² Hans Jacob Høyem Tronshaug, Orgler, organister og bygdeorgelbyggere i Hedmark og Oppland fram til ca. 1850, Hovedoppgave ved institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo 1982H

²³ [https://www.myheritage.no/site-family-tree-263381321/bucher \(juni 2024\)](https://www.myheritage.no/site-family-tree-263381321/bucher (juni 2024))

²⁴ Riksarkivet, Kirke departementet, Garnisonskirken, kopibok for avsendte brev 1835 – 42 (nr. 3) div. datoer høst 1835 og vår 1836

sønn, Veinert Johannes, ble døpt i slottskirken den 27. mars 1837.²⁵ Bucher døde i 1847 bare 37 år gammel.

I juli 1836 tilbød **student Lindeman** sine tjenester som organist i slottskirken,²⁶ men stillingen var allerede besatt, og det ser ikke ut til at studenten som i dette tilfellet åpenbart var Ludvig Mathias Lindeman, spilte fast som vikar andre steder enn i Vår Frelsers kirke der han tok over organiststillingen etter sin bror, Jacob Andreas, i 1840.

Det foreligger så langt ingen opplysninger om hvem som tok over organiststillingen i slottskirken etter Bucher, men i 1859 ble den tyske pianisten og organisten **Rudolph Magnus (1821 – 1878)** ansatt. Han hadde bare oppholdt seg i Kristiania i 14 dager før han ble tilbudt stillingen. Den var ikke offentlig utlyst, og spesielt Bjørnstjerne Bjørnson kritiserte ansettelse av en tysk musiker framfor utdannede norske organister som ikke engang var blitt spurt.²⁷ Ansettelsen bar ved på bålet i kampen om «det nasjonale» i Norge som på denne tiden først og fremst ble ledet an av Bjørnstjerne Bjørnson. I et innlegg i Aftenbladet (27.01.1860) skriver han:

«Man maa erindre, at saagodtsom hele vor Musik endnu er i Udlændingers Hænder, og at Musikens vidunderlige Magt ikke anvendes til Vækkels af National Aand, saadan som den gjør over al civiliseret Verden.»

Bjørnson viser til at Beethovens musikk finner gehør hos tyskerne og skaper bilder som hører hjemme i tyske eventyr og tysk kultur på samme måte som Wejses sanger gjør det hos danskene. Asbjørnsens norske eventyr utgitt på tysk med tyske illustrasjoner virker like fremmed på oss som all tysk musikk som blir lært og formidlet av tyske musikere.

Han sier videre:

«Man skal kjende og elske den store tyske Musik, men den maa ikke kvæle vor nationale Opfatning; tyske Lærere modtages med Agtelse og Taknemmelighed, men Autoriteterne skal ikke gjøre dem til *vore eneste Lærere*. Navnlige maa man til de egentlige folkeopdragende Lærestillinger søge norske Mænd, dersom de er at faa, og en saadan folkeopdragende Lærestilling er Organistposten i vore store Kirker. Denne Tonernes gjentagne Daab gjennem

---

²⁵ Garnisonsmenigheten Kirkebøker, SAO/A-10846/F/Fa/L0006: Ministerialbok nr. 6, 1828-1841, s. 64 (<https://media.digitalarkivet.no/view/609/70>)

²⁶ Garnisonskirken, Kopibok 3, Op. cit. 17.07.1836/22.07.1836

²⁷ Harald Herresthal, *Med Spark i Gulvet og Quinter i Bassen*, Universitetsforlaget i Oslo 1993, s. 146ff

Forspil og Efterspil maa ikke alene forrettes med Andagt, men af *et beslægtet Sind* der finder sine Tilhøreres.»²⁸

Kritikken var først og fremst rettet mot pastor Boyesen ved slottskirken, og Bjørnson påsto at organisten som fram til 1859 hadde vært ansatt i stillingen, ble avsatt da Magnus ble tilbudt den. I innlegget viser han til at flere norske musikere, blant dem Edvard Bull, Johann Gottfried Conradi og Halvdan Kjerulf hadde ønsket å ha fast inntekt som organist, men hadde fått søknader avslått. I stedet var tyske musikere ansatt i en rekke sentrale organiststillinger rundt om i landet. Bjørnsons kritikk førte ikke fram, og Magnus satt i stillingen fram til 1865. Han holdt en rekke konserter i Kristiania og engasjerte seg musikalsk i foreningen «Germania» som var dannet for å fremme tysk kultur i byen. Her ledet han mannskor og komponerte musikk som ble framført ved foreningens møter. Magnus ble også en viktig lærer for Rikard Nordraak som fikk øve på orgelet i slottskirken, og som vikarierte for Magnus ved enkelte anledninger. Rudolph Magnus ser ut til å ha vært den første organisten med profesjonell utdanning som fikk ansettelse ved slottskirken på Akershus. Han holdt flere store orgelkonserter og virket som orgelkonsulent ved flere anledninger før han forlot Norge i 1867.²⁹

I 1865 ble **Erik Christian Hoff (1832 – 1894)** ansatt som organist. Han var i likhet med Bucher født i Bergen og utdannet seg som organist ved Vogels organistskole i samme by. Han tok lærerutdanning ved Stord lærerseminar og etter få år som lærer i Bergen, kom han til Holmestrand som organist og lærer i 1860.

Hoff ble ansatt som lærer ved Kristiania offentlige realskole i 1864 og byttet organisttjenesten i Holmestrand med stillingen organist Laursen hadde ved Oslo kirke (Hospitalskirken). Laursen likte seg ikke i Holmestrand og tok tilbake organistposten ved Oslo kirke. Det førte til at Hoff fikk den ledige organiststillingen i slottskirken der han ble til sin død.

---

²⁸ Aftenbladet nr. 23, fredag, den 27. januar 1860

²⁹ Opplyst av Harald Herresthal i e-post dat. 27.07.2024

Fig. 5 Erik Christian Hoff (1832 – 1894), organist ved slottskirken 1865 – 1894. Tresnitt gjengitt på <https://hymnary.org> (mai 2024)

Det blir sagt at kong Oscar II som gjentatte ganger oppsøkte gudstjenesten i slottskirken, oppmuntret Hoff til å utarbeide en samlet koralbok for bruk i Den norske kirke. I 1878 ble *Melodibog til samtlige autoriserede Salmebøger* utgitt. Den ble aldri autorisert på samme måte som koralboken Ole Andreas Lindeman fikk gitt ut i 1835. Også revisjonen av denne koralboken som sønnen, Ludvig Mathias, fikk autorisert i 1877 kom Hoff's melodibok i forkjøpet. I 1870 startet Hoff et av de første damekorene i Norge, «Kristiania Arbeidersamfunds Kvindelige Sangkor». Han ble også dirigent for arbeidersamfundets mannskor. Han ledet mannskvartetten «Luren» som oppnådde stor suksess i Danmark og Sverige i tillegg til i Norge. Hoff's virksomhet som sanginstruktør førte til en rekke komposisjoner og arrangementer for kor. Mest kjent er kanskje *Harmonia* en forholdsvis stor samling sanger for mannskor, og utgivelser av en rekke trestemmige sanger for barn. I tillegg komponerte han *20 Orgelstykker* og ga ut en preludiebok for orgel.³⁰

Det må ha vært mot slutten av Hoff's virketid i slottskirken at **Rudolf Magnus Forwald (1869 – 1936)** var fast vikar og en kort tid ansatt. Forwald var født i Stavanger, men studerte orgel hos domorganisten i Vår Frelsers kirke, Christian Cappelen, deretter i Leipzig og København. Han ble organist i Mandal i 1894, men returnerte til Kristiania i 1904 som organist i Jakobs kirke. Forwald avsluttet organistkarrieren i Uranienborg

---

³⁰ Anna Lindhjem, Norges orgler og organister, Skien 1916, s. 353

kirke. Her overtok han stillingen etter Eyvind Alnæs som ble domorganist i Vår Frelses kirke etter Cappelen i 1916.³¹

Neste organist i slottskirken var heller ikke ansatt lenge. Vi vet bare at han het **Kristensen** til etternavn og var ansatt fram til 1897.³²

I 1897 ble komponist og pianist **Christian Teilman (1843 – 1909)** ansatt som organist i slottskirken. Fram til da hadde han hatt en lang karriere som underholdningspianist og fått gitt ut en rekke leilighetskomposisjoner på Warmuths forlag i Kristiania. Få eller ingen andre norske komponister forsynte norske amatørpianister med så mange og varierte komposisjoner i mindre format som Teilman. Han utdannet seg til musiker hos Trefoldighetskirkens første organist, Carl Arnold, og hos Herman Behrens i Stockholm. I et brev gjengitt i Dagbladet 1890 skrev han:

“Jeg overlader andre at componere Symfonier og saakaldte Symfoniske Digtninger, spekket med absurde Harmonier og 'geniale' Vendinger. Jeg agter fremdeles at holde mig til mine 'smaa' Kompositioner, som jeg med Sandhed tør sige spilles i de fleste musikalske hjem her i landet.”

I dag er det først og fremst «Festmarsj» komponert i 1875 til avdukingen av Carl Johanstatuen foran slottet som ofte blir framført. Teilman satt i organiststillingen fram til sin død i 1909.³³

Den blinde organisten **Einar Melling (1880 – 1949)** overtok stillingen i slottskirken etter Teilmans død. Han kom fra tilsvarende stilling i Ullern kirke der han hadde vært ansatt siden 1903. Melling var født i Bergen og fikk sin skolegang ved blindeskolene i Trondheim og i Klæbu. Sin musikalske utdanning fikk han ved musikkonservatoriet i Kristiania der Peter Lindeman ble en viktig mentor som hjalp han fram. Deretter fikk Melling plass ved musikkonservatoriet i Leipzig etter anbefaling fra bl.a. Edvard Grieg. Han var først og fremst en utmerket pianist som opptrådte både i Norge og i utlandet med og uten orkester. Han var også en fremragende improvisator både på piano og orgel. Da organiststillingen ved Johanneskirken i Bergen ble ledig i 1914, returnerte han til

---

³¹ Lindhjem, Op.cit. s. 164 og https://no.wikipedia.org/wiki/Rudolph_Magnus_Forwald (mai 2024)

³² Lindhjem, Op.cit. s. 156

³³ Norsk biografisk leksikon, https://nbl.sn.no/Christian_Teilman_-_1843%E2%80%931909 (mai 2024)

fødebyen. Der ble han bare en kort tid før han igjen flyttet til Kristiania, først som organist i Jakobs kirke etter Forwald, så fra 1924 til sin død i Frogner kirke.³⁴

Da Melling forlot slottskirken i 1914, ble **Ingebret Haaland (1878 – 1934)** ansatt i organiststillingen. Han var født i Tananger utenfor Stavanger og tok organisteksamen i 1894 med Peter Lindeman og Johannes Haarklou som lærere. Haaland var også utdannet fiolinist med Gudbrand Bøhn og Gustav Lange som lærere. Etter et toårig opphold i Berlin hos Fr. Zajic ble han konsertmester ved Musikkselskapet Harmoniens orkester i Bergen, deretter 2. konsertmester ved Nasjonalteaterets orkester i Kristiania. Haalands lærer, Gudbrand Bøhn, var organist i «slavekapellet» i Akershus landsfengsel ved siden av å være fiolinlærer og konsertmester. I årene etter avlagt organisteksamen vikarierte Haaland fast for Bøhn. Han overtok organiststillingen i fengselskirken da Bøhn døde i 1897. I 1914 flyttet Haaland over til slottskirken, og her ble han til sin død i 1934. I mange av disse årene var han også fiolinlærer ved musikkonservatoriet. Haaland komponerte mindre stykker for fiolin og piano og en del sanger for mannskor. Han arrangerte også norske folketoner og folkeviser for fiolin og klaver. Haaland dirigerte Oslo janitsjarkorps fra 1915 og fram til sin død.³⁵

Under krigen fungerte både **Hans Solum (1912 – 1980)** og **Knut Nystedt (1915 – 2014)** som organister i slottskirken. Tjenesten fungerte etter Haalands død på engasjementsbasis, og det ser ikke ut til at stillingen hadde fast ansatt organist i årene umiddelbart før, under og etter andre verdenskrig. Årsaken til dette var nok at kirkeåret i slottskirken var «amputert». Gudstjenestevirksomheten startet 1. påskedag og varte til et godt stykke ut på høsten. Det var domorganisten i Oslo som hadde musikalsk ansvar for slottskirken, og gudstjenester og kirkelige handlinger ble bokført i domkirkens protokoller.

Etter å ha vært elev hos Arild Sandvold, Nils Larsen og Reimar Riefling, debuterte Hans Solum som organist i 1933 og pianist året etter. Solum dirigerte koret A Cappella i årene 1932 – 1969 og Oslo handelsstands sangforening fra 1955 – 1973. Han var organist i Ullern kirke 1955 – 1978 og lektor ved Musikkonservatoriet, senere Norges

---

³⁴ Lindhjem, Op. cit. s. 297f og https://nl.wikipedia.org/wiki/Einar_Melling (mai 2024)

³⁵ Lindhjem, Op. cit. s. 157 og 161. Store norske leksikon: https://snl.no/Ingebret_Haaland (mai 2024)

musikkhøyskole fra 1965 – 1979. Solum hadde engasjement som organist i slottskirken etter Haalands død i 1934 og framover mot de første krigsårene.³⁶

Knut Nystedt ble elev av domorganist Arild Sandvold i 1928, først på klaver, senere orgel og avla organisteksamen ved musikkonservatoriet i Oslo i 1936. Han debuterte som organist i Vår Frelses kirke i 1938. Nystedt ble ansatt som organist i misjonskirken Betlehem i Møllergata bare 17 år gammel. Her var han til 1938 da han ble ansatt i Lilleborg menighet. Gjennom store deler av denne perioden delte han også ansvar for organisttjenesten i slottskirken sammen med Hans Solum. Fra 1946 og fram til 1982 var Nystedt fast ansatt som organist i Torshov kirke. Hans virke som organist, kordirigent og komponist har hatt betydning langt utover Norges grenser,³⁷ men som rådgiver i orgelsaker markerte han seg ikke til tross for at han var konsulent for slottskirkens orgel i 1968 og som medlem i konsulentkomiteen for orgelet i Oslo konserthus på 1970-tallet. Nystedt kjente godt kommandanten på Akershus og fikk konsulentoppdraget gjennom ham.

Gjennom det meste av 1960-tallet var **Arne Johnson Solhaug (f. 1942)** ansatt på engasjement som organist i slottskirken. Han var samtidig student ved musikkonservatoriet, og bortsett fra et engasjement som vikarierende domorganist i Bodø 1969 – 1970, fortsatte Solhaug som organist i slottskirken fram til 1971. Deretter vikarierte han som organist i Nordstrand kirke for Terje Kvam i noen år. Solhaug var i en årrekke førsteamanuensis ved Norges musikkhøgskole og organist ved Grønland kirke i Oslo. Solhaug har også en rekke komposisjoner bak seg. Han sier selv i en e-post at tiden som organist i slottskirken passet godt som et lønnet tilskudd til studiene, ikke minst på grunn av et forkortet kirkeår.³⁸

Etter Solhaug var **Kolbein Haga (f. 1952)** ansatt på engasjement i årene 1971 – 1973. Haga har vært elev av Bjørn Boysen ved Norges musikkhøgskole og Finn Viderø ved Det kongelige danske musikkonservatorium i København. Haga debuterte som organist i København og Oslo i 1976. Han har konsertert både i Norge og i utlandet, og som

---

³⁶ Store norske leksikon: https://snl.no/Hans_Solum (juli 2024)

³⁷ Store norske leksikon: https://nbl.snl.no/Knut_Nystedt (juli 2024)

³⁸ Opplyst i e-post til forfatteren dat. 27. juli 2024

amanuensis ved Rogaland musikkonservatorium i Stavanger har han stått sentralt i utviklingen av utdanningen for organister og kantorer i Norge på 1990- og 2000-tallet.³⁹

I siste del av 1900-tallet var **Haakon Omejer Sørli** organist i slottskirken. Han ble ansatt i 1977 etter å ha vært fast vikar ved Jesuskirken i København i tre år. Sørli er utdannet organist fra musikkonservatoriene i Oslo og København og debuterte i 1974. Han samarbeidet med St. Hallvardsguttene i mange år og arrangerte en rekke konserter gjennom sine 34 år som slottsorganist på Akershus. Sørli fikk kongens fortjenstmedalje i gull i 2007. Gjennom slottskirkens snart 200-årige orgelhistorie er Sørli den organisten som sammenhengende har stått i lengst i organist-/kantorstillingen på Akershus.⁴⁰

Eli Stange Synnes var ansatt som kantor i slottskirken 2010 – 2012, og det var på hennes initiativ at en ny orgelsak i slottskirken ble dratt i gang. Hun fikk innhentet rapporter om tilstanden til orgelet fra Norsk orgel- og harmoniumfabrikk, og sørget for å anskaffe det lille kisteorgelet fra Ryde & Berg. Slottskirken er i hennes tid og senere hyppig blitt brukt til kammerkonserter, ikke minst under Oslo kirkemusikkfestival. Synnes fortsatte til Lillestrøm fellesrådsområde der hun i dag er ansatt som kantor i Strømmen kirke. I årene som fulgte fungerte **Wilhelm Sollie** som kantor i slottskirken.

I 2014 ble **Lars Notto Birkeland** ansatt fast som kantor i slottskirken. Han kom fra tilsvarende stilling i Fagerborg kirke i Oslo. Birkeland har i likhet med mange av sine forgjengere i stillingen en allsidig bakgrunn som pianist, dirigent og organist. Birkeland har vært spesielt opptatt av å bruke det akustisk svært gode kirkerommet i slottskirken til konsertvirksomhet, og startet konsertserien «Bach i slottskirken» der Bachkantater er blitt framført både i gudstjenester i på konserter. Gjennom å ha vært en viktig pådriver i orgelsaken har han nå fått et nytt og godt arbeidsredskap gjennom det nye orgelet. Det vil kunne bidra til at konsertserien med Bachs verker også kan utvides til å omfatte orgelverkene til den store barokkmesteren.⁴¹

---

³⁹ https://nn.wikipedia.org/wiki/Kolbein_Haga (30. juli 2024)

⁴⁰ https://no.wikipedia.org/wiki/Haakon_Omejer_S%C3%B8rli (mai 2024)

⁴¹ Opplysningene om de siste tre kantorene i slottskirken er delvis hentet fra programmet for orgelinnvielsen, delvis opplyst i e-post fra Lars Notto Birkeland i mai og august 2024